

Het continent van de toekomst

Jongeren over Afrika

Daaf Borren

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Deze publicatie kwam mede tot stand dankzij
de Compensatieregeling Auteurs, uitgevoerd door de Auteursbond.

Dit boek kwam tot stand met steun van
het Fonds Pascal Decroos voor Bijzondere Journalistiek.

Fonds Pascal Decroos
voor bijzondere journalistiek

Eerste druk, augustus 2025

© Daaf Borren

Omslagontwerp Roel Siebrand/Derrick Boateng

Typografie binnenwerk Michiel Niesen

Auteursfoto Merlijn Doomernik

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 934 2004 5

NUR 740

www.uitgeverijpluim.nl

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt
voor het trainen van kunstmatige intelligentie.

Voor de Afrikaanse dwarsdenkers. Zij die
buiten de lijntjes kleuren, een stijlbreuk
niet schuwen en moedig morrelen aan de
structuren die onrecht in stand houden.

Inhoud

Proloog	9
1. De journalist	15
2. Verzet	30
3. De regen komt	49
4. <i>Art</i> -ivisme	70
5. Het gat dat China dicht	94
6. Een nieuwe stad	112
7. De grens	126
8. Een nieuw model	148
9. De Verenigde Staten van Afrika	163
Dankwoord	173

Proloog

Als zeventienjarige had ik een nobel streven: ik wilde zo veel mogelijk mensen helpen. Dat leidde tot het onderwerp van mijn profielwerkstuk ter afsluiting van de middelbare school. Ik had een fictief ontwikkelingsland ontworpen en schreef een plan om het uit het slop te trekken.

Mijn inspiratie om de zorgelijke toestand in mijn staat te schetsen haalde ik onder meer uit onderzoeksrapporten van ontwikkelingsorganisaties, kaarten over de economische situatie in de Bosatlas en krantenknipsels uit Nederlandse kranten over het laatste wereldnieuws. Mijn bronnen hadden één ding gemeenschappelijk: ze gingen allemaal over 'Afrika'.

De statistieken die ik las waren weinig opbeurend, en daarmee precies de inspiratie die ik nodig had. Ik winklede selectief, en verzamelde alle kenmerken die ik toeschreef aan een fragiele staat: corruptie, een autoritair bewind, voedselonzekerheid, interne conflicten, noem maar op. Maar niet gevreesd: met behulp van westerse staatsopbouwmethodes zou ik als zeventienjarige scholier de bevolking wel even uit de ma-

laise helpen en de weg voorwaarts wijzen. Ik speelde God en humanitair hulpverlener tegelijk.

Grappig dat precies die denkwijze nog steeds ten grondslag ligt aan hoe het Westen naar het continent kijkt.

Ik kreeg een acht voor mijn profielwerkstuk. Studies Internationale Betrekkingen, Veiligheid en Mensenrechten volgden, die ik zo inrichtte dat vrijwel alles in het teken stond van onderzoek naar Afrikaanse aangelegenheden. Vanachter mijn computerscherm bestudeerde ik de strijd tussen herders en boeren in Tanzania en schreef ik over het gebrek aan onafhankelijke journalistiek in Zimbabwe. Ik studeerde af met een scriptie over het verkrijgen van humanitaire toegang tot Somalië. Eenmaal begonnen, wilde ik alles weten: Zuid-Soedan, Congo, Nigeria; ik was verslaafd aan het laatste nieuws uit de regio en ontwikkelde een fascinatie voor geopolitieke trends. Als me wordt gevraagd waar het zaadje voor mijn specifieke belangstelling lag, vermoedt het merendeel dat ik ben aangestoken door avontuurlijke ouders. Of door een jeepsafari over de Serengeti en een jetsetvakantie in Kaapstad. Maar daar was geen sprake van. Ik had zelfs nog nooit voet op Afrikaanse bodem gezet. Ik denk dat het uiteindelijk het jeugdige idealisme en de naïviteit van mijn puberzelf waren waardoor mijn interesse naar het zuiden uitging.

Je kan geen krant openslaan of journaal bekijken zonder eraan herinnerd te worden dat 'Afrika' – en ik schrijf het hier bewust tussen aanhalingstekens, want we hebben het over vierenvijftig landen in totaal, vijfenvijftig als je de Westelijke Sahara meerekent, een gigantisch continent – het mondiale zorgenkindje is, dat het leven daar in het teken van uitzichtloos lijden staat en het lot van 'de Afrikaan' in de warme handen van westerse hulpverleners ligt. Collectanten trekken langs deuren met leuzen als 'Red een kind voor twee euro', sponsorlopen worden georganiseerd voor een dorpje ergens onder de Sahara, jongeren doen vrijwilligerswerk in Afrikaanse weeshuizen.

En Afrika is niet alleen arm, ziek en hongerig, het is ook corrupt, gewelddadig en moordlustig. Burgeroorlogen, staatsgrepen en aanslagen zijn er aan de orde van de dag. Hollywood kleurt onze kijk op Afrika bloedrood. We kennen het als 'het donkere continent'. Politici, voornamelijk op de rechterflank, spelen in op onbestemde angstgevoelens door nachtmerrieachtige beelden te schetsen van Afrikaanse migranten die met miljoenen tegelijk in onstuitbare stromen de Middellandse Zee zouden oversteken. Volgens populistische volksvertegenwoordigers zullen ze onze banen afpakken, onze kerken bestormen, onze cultuur verdringen, onze vrouwen verkrachten en ons volk verdunnen. De termen migratie en crisis zijn in onze westerse blik onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Mensen worden getallen, drenkelingen statistieken, Afrikanen criminelen.

De in 2019 overleden Keniaanse schrijver Binyavanga Wainaina merkt in een van zijn essays op dat westerlingen hun toevlucht zoeken tot de allereenvoudigste verklaringen door Afrika te beschrijven aan de hand van allerlei clichés en Afrikanen als minderwaardige wezens te bestempelen. Daar gaf hij satirisch commentaar op door in zijn tekst te adviseren welke stereotyperingen echt niet in de westerse vertelling mogen ontbreken: ‘Beschrijf Afrika in je tekst alsof het één land is, met enorme kuddes dieren en magere mensen die hongerlijden.’ Inmiddels is zijn essay ‘How to write about Africa’ na de Bijbel een van de meest gelezen Engelstalige teksten in Afrika. De Nigeriaanse Chimamanda Ngozi Adichie waarschuwde in een inmiddels beroemde TED-talk uit 2019 voor het gevaar van een eenzijdig verhaal, dat ontstaat door incomplete denkpatronen en herhaalde generalisaties. Of iemands bedoelingen nu goed of slecht zijn, het is denk ik precies dat waar zowel de safaritoerist, de ngo-medewerker, de linkse en de rechtse politicus, de journalist als de academicus in het Westen zich schuldig aan maken, en zo blijven die generalisaties zichzelf in stand houden. Er is veel over Afrika geschreven en gezegd. Er is weinig geluisterd.

Ik ben hier niet immuun voor. De eurocentrische blik bepaalde en bepaalt hoe ik denk en kijk. Dit boek is expliciet géén poging om het 'echte' Afrika te laten zien. Dat bestaat simpelweg niet. Honderden talen, etniciteiten, culturele codes, religies en opvattingen bestaan er naast en door elkaar. Dit boek vond zijn oorsprong in mijn verlangen om de verhouding tussen verschillende landen en de grote geopolitieke ontwikkelingen beter te begrijpen. Maar tijdens mijn reizen groeide mijn fascinatie voor hoe mijn leeftijdsgenoten daar zelf naar kijken. En zo ontmoette ik meer en meer kunstenaars, activisten, ondernemers en maatschappelijk betrokken burgers van de generaties Y en Z.

Afrika wordt het continent van de toekomst genoemd. De bevolking zal er in de komende decennia gigantisch groeien en met een gemiddelde leeftijd van ongeveer twintig jaar zijn jongeren er oververtegenwoordigd. De generatiekloof met Europa is enorm. Daar ligt de gemiddelde leeftijd ruim twee keer zo hoog. Europa vergrijsst, de beroepsbevolking krimpt. Oftewel, het oude continent veroudert, terwijl het jeugdige continent tot wasdom komt. Het feit dat veel van de mensen die ik sprak zijn opgegroeid met internet en sociale media maakte gesprekken over grote thema's en recente ontwikkelingen makkelijker. Wat dat betreft droegen we hetzelfde montuur, maar keken we door glazen van een andere sterkte naar de wereld om ons heen.

Ik bleef weg van de gebaande paden, meed persconferenties en weigerde met kuddes westerse journalisten achter de Afrikaanse crises aan te trekken. In plaats daarvan bewoog ik me in de luwte van de harde actualiteit en reisde zo veel mogelijk alleen. Ik probeerde enkel met inwoners uit de landen waar ik was te werken. Ik heb niet alle vierenvijftig landen bezocht. Maar wel veel.

De Senegalese filosoof en econoom Felwine Sarr deelde zijn visie voor de toekomst van Afrika in zijn boek *Afrotopia*. Daarin roept hij Afrikanen op om het heft in eigen handen te nemen en zich daarbij vooral niet te laten afleiden door de stigmatiserende stereotypes die andere werelddelen hen aanwrijven. Terloops hekelt hij zowel de afropessimisten, die Afrika constant als gebrekkig of primitief labelen, als de afro-optimisten, die de succesverhalen beschrijven als iets van buitenaf, als iets wat geïmporteerd moet worden. Ik heb gezien hoe jonge generaties de oproep van Sarr willen verwezenlijken.